

МОВНИЙ ПОРТФЕЛЬ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІНШОМОВНОГО АУДІЮВАННЯ

Поданий короткий опис частин Мовного Портфеля з аудіювання для молодшого школяра та системи оцінювання при роботі з ним.

Сьогодні Україна на порозі вступу до Європейського Союзу прагне до визнання вітчизняного фахівця на світовому ринку. Це спричинило ряд реформаций у системі освіти та відповідно до нормативних документів Ради Європи введення інновацій щодо цілей та зорієнтованості освітньої системи, в центрі якої стоїть проблема навчання й виховання креативно мислячої та самостійної особистості. Уже відбулася реорганізація шкільного навчального процесу в Україні. Згідно з концепцією 12-ти річної системи освіти, початок вивчення першої іноземної мови у загальноосвітніх навчальних закладах перенесено з 5-го класу основної школи у 2-ий клас початкової школи. Причому тенденція до раннього вивчення іноземної мови спостерігається у всіх країнах Європейського Союзу [1].

В руслі досліджуваної нами проблеми – формування стратегічної компетенції в процесі навчання молодшого школяра англійської мови – конкретизуємо завдання освітнього процесу в початковій школі з урахуванням як вітчизняних нормативних документів [2], так і рекомендацій Ради Європи, де зазначено, що для оволодіння міжкультурною комунікативною компетенцією обов'язковою є інтеграція стратегічної, мовної, мовленнєвої, соціокультурної та дискурсивної компетенцій [3].

Предметом розгляду в нашій статті є формування стратегічної компетенції у молодшого школяра в процесі навчання англійської мови, що є одним із аспектів реалізації 'загальноєвропейських компетенцій'.

Чинна програма [2] метою навчання іноземної мови поряд з іншими видами компетенцій, зокрема мовленнєвою компетенцією в аудіюванні, визначає і стратегічну компетенцію – уміння вибирати ефективні стратегії для розв'язання комунікативних завдань та самостійно здобувати й використовувати знання, планувати навчальний процес, оцінювати свої досягнення.

Стратегічна компетенція оволодіння іноземною мовою передбачає уміння вибирати ефективні стратегії для розуміння сприйнятого на слух мовлення з метою розв'язання комунікативних завдань, уміння самостійно здобувати і використовувати знання, планувати процес оволодіння іноземною мовою та оцінювати власну аудиторну діяльність [4:144].

Мовний Портфель сприяє формуванню необхідних навичок рефлексії, підвищує мотивацію кожного, хто вивчає іноземні мови, забезпечує соціальну мобільність у рамках єдиної Європи, стимулює до самовдосконалення протягом всього курсу або й цілого життя [5,6]. Мовний Портфель для молодшого школяра зорієнтований на рівень А (Basic User) [3].

Мовний Портфель є одним із засобів, що забезпечують оволодіння 'загальноєвропейськими компетенціями', він передбачає постійне самовдосконалення особистості щодо вивчення іноземних мов [3:20].

Портфель – це персональний пакет документів кожного учня, що вивчає іноземні мови. Його можна вести протягом певного курсу навчання або навіть усього життя, доки вивчається англійська мова. За допомогою цього документа школяр має можливість здійснювати самооцінку своїх знань і умінь, встановити власну мету в навчанні, вести облік своїх досягнень, підтверджувати їх результатами тестів, екзаменів, сертифікатами, дипломами тощо. Тобто, коли виникає потреба підтвердження знань, то вся інформація про мовну підготовку дитини зібрана у Мовному Портфелі.

Важливою рисою мовної особистості є її здатність та готовність до самостійного (автономного) та самоусвідомленого вивчення іноземної мови й засвоєння мовної культури – це визначає учня як активного суб'єкта навчального процесу.

І.О. Зимняя зауважує, що проблема формування в учнів здібності до самостійної роботи переростає в проблему підвищення навчальної мотивації (особливо внутрішньої мотивації на процес і на результат діяльності), виховання інтересу до навчання [13:256]. Мовний Портфель сприяє окресленню цілі навчального предмету, підвищує мотивацію учнів та їх відповідальність за результати навчального процесу, сприяє розвитку усвідомленого ставлення школярів до процесу навчання і його результатів [9:10]. Активність учнів пов'язана із формуванням навчальної мотивації, потребами в опануванні певним обсягом навчальної інформації [7:258].

Використання Мовного Портфеля є засобом рефлексивного навчання/ оволодіння іноземною мовою, де акцентується увага на понятті 'вивчення іноземної мови та культури', де Мовний Портфель відіграє роль дзеркала, відображає цей процес за рахунок рефлексивної самооцінки учня, таким чином створює умови для формування стратегічної компетенції, оскільки вона є однією із умов формування навчальної компетенції, що передбачає розвиток здібностей самостійної навчальної діяльності.

Оволодіння методологією навчально-пізнавальної діяльності можна охарактеризувати як навчальну компетенцію – здатність ефективно самостійно вчитися, навчати себе. Ця здатність передбачає усвідомлену і самостійну постановку мети, вибір адекватних способів, рефлексивної самооцінки та саморегуляції своєї навчальної діяльності. Таким чином, рефлексивна самооцінка є методологічною основою самостійної навчальної діяльності та забезпечує самовизначення учня і його саморозвиток. При цьому, тут яскраво виражений зв'язок із

формуванням стратегічної компетенції, де передбачається самостійний вибір шляхів (стратегій) постійного удосконалення власних знань, умінь та навичок.

Його особливість диктується віковими характеристиками його власників та специфікою навчання іноземних мов у початковій школі. Він повинен повністю відображати роботу учня з курсу іноземної мови. Мовний Портфель з аудіювання для молодших школярів складається з трьох частин: 1) мови, які я знаю; 2) мої успіхи; та 3) моя скарбничка. Так як саме в цей період навчання формуються основні компоненти структури навчальної діяльності, молодших школярів слід зорієнтовувати не на результат вирішення завдання, а на загальний спосіб його одержання. Тоді в учнів з'являється здібність до свідомого контролю власної навчальної діяльності та критичної оцінки її результатів [7:256].

Мовний Портфель для молодшого школяра з аудіювання передбачає книжку для учня з аудитивними вправами та аудіокасету, а також методичні рекомендації для вчителя, де є інструкції виконання аудитивної вправи, власне, самі вправи, тексти, відповіді, інструкція щодо видів контролю.

Перший розділ "Мови, які я знаю" відповідає розділу Європейського Мовного Портфеля – "Мовний паспорт", він інформує про мовний досвід молодшого школяра. Фіксуються дані про мови, якими спілкуються в колі сім'ї, які вивчалися іноземні мови (вказується місце і термін) в школі та поза школою, про досвід міжкультурного спілкування, дається самооцінка рівню володіння англійською мовою. Мета даного розділу – реєстрація "паспортних даних" власної мовної освіти та оцінка учнем рівня володіння англійською мовою в цілому, а також кожним видом мовленнєвої діяльності зокрема [6:115-116;8:110-111;9:8-9].

Частини Мовного Портфеля молодшого школяра за обсягом будуть різними. Оскільки англійська мова традиційно є першою іноземною мовою, що вивчається дитиною у школі, тому розділ "Мови, які я знаю" не є глибоко інформативним. Хоча дає деякі уявлення про мовний досвід дитини.

Другий розділ "Мої успіхи" відповідає розділу "Мовна біографія", що входить до складу Європейського мовного портфеля. Це сукупність фактів щодо вивчення англійської мови, яка де термінується, власне, самим учнем на основі контрольних листів самооцінки, де є характеристика умінь кожного виду мовленнєвої діяльності, зокрема і аудіювання. Це "журнал мандрівника" де зазначенні стратегічні й компенсаторні уміння в усіх видах мовленнєвої діяльності, а також характерні риси мови, – все це співвідноситься із рівнями володіння іноземними мовами, що визначені в матеріалах Ради Європи. Учень пропонується шкала для самостійної оцінки ступеня сформованості умінь – "можу зробити", "легко", "важко" а також школяр визначає сам ціль навчання – "Це моя ціль". Контрольні листи самооцінки комунікативних умінь дозволяють учням усвідомити характер реального міжкультурного спілкування.

У Швеції молодші школярі визначили, що їм подобається бачити карти вивчення іноземної мови [10:20]. Учні, оволодівши відповідними знаннями, навичками та уміннями, відзначають на карті свої досягнення.

Отже, молодший школяр з перших днів навчання в школі вчиться самостійно оцінювати і ставити необхідні навчальні завдання, підбирати матеріали (навчальні засоби), вибирати ефективні стратегії та прийоми навчальної діяльності. Робити висновки – що для нього є найбільш ефективним, вносити корективи у процес навчання. Тим самим ми розвиваємо в школяра цілеспрямованість. Отже, учень планує свою діяльність у процесі вивчення англійської мови, постійного самовдосконалюється, що і передбачається формуванням стратегічної компетенції.

Ми пропонуємо також зняти бар'єр боязні виконання контрольного завдання: учень не знатиме про те, де саме є обов'язкові підсумкові контрольні завдання. Школяр, як зазвичай, отримує завдання та, виконавши його, на бланку для самооцінювання відзначає рівень своїх досягнень. Усі контрольні листи зберігаються у розділі другому, а самі роботи – у третьому розділі.

Учень заповнює графі "Я" та "Моя мета", де і оцінює власні результати, а вчитель, зважаючи на позначки школяра, робить помітки про його успіхи. Тут реально демонструється об'єктивність самооцінки.

Третій розділ "Моя скарбничка" є відповідником розділу Європейського мовного портфеля – "Досє". Містить додаткову інформацію щодо процесу оволодіння англійською мовою та фіксує досягнення – продукти використання Мовного Портфеля й досвід навчальної діяльності, в якій самостійно включаються учні відповідно до їх особистісних потреб, наприклад, записи про мету вивчення англійської мови, зразки виконаних робіт, проектів і т.п. Школяреві пропонується включати практичні приклади своїх досягнень [8:110-111;9:8-9;6:115-116]. На кожному бланку для відповідей є позначка. Так як виділяють три види контролю [11:271]: поточний, рубіжний, підсумковий, - то і кожен має свої позначки. Поточний позначається квітами: ромашка, троянда і т.п.; рубіжний позначається тваринами: собака, кіт тощо; підсумковий має позначку дзвінка.

При оцінюванні в першій та другій колонці Мовного Портфелю для молодшого школяра з аудіювання пропонується використовувати символи:

 – відмінно (excellent); – добре (good);

 – не дуже добре (not very good).

Для кожного виду контролю ми пропонуємо використання символів різного кольору: а) для поточного – голубий; б) для рубіжного – зелений; в) для підсумкового – червоний.

   – поточний;

   – рубіжний;

– підсумковий.

Використання різних символів сприймається учнями як цікаве оформлення навчальних матеріалів, що захоплює до вивчення іноземної мови, а для вчителя – засіб організації іншомовного навчального процесу в початковій школі. На нашу думку, така символіка при оцінюванні допоможе вчителю слідкувати за наявністю контрольних робіт, серед яких обов'язкові рубіжні та підсумкові контрольні роботи у розділі "Моя скарбничка", що є безпосереднім підтвердженням отриманих знань, сформованих аудитивних навичок та умінь. Учень виконуватиме контрольні завдання як звичайні, не знаючи призначення саме цього виду вправ, тобто знімається психологічний бар'єр виконання завдання, точніше сказати, страх перед контрольним зрізом. Учневі для самооцінювання пропонується символіка будь-якого кольору, але власне колір не береться до уваги.

Самооцінка особистісних характеристик, усвідомлення учнями себе суб'єктами навчальної діяльності, здатність до саморегуляції / самоуправління навчальною діяльністю, а також оцінка власного досвіду, як правило, проходить за допомогою анкет, листів самооцінки, в процесі "переговорів" учителя та учнів і т.п. [8:63]. Самооцінка є важливою як для учнів, так і для вчителів. Це веде до відкритого діалогу, що допомагає краще зрозуміти дітей, а традиційне оцінювання спричинює тиск на учнів [6].

Мовний Портфель орієнтується на самооцінку, саморегуляцію навчальним процесом, в учня з'являються більші можливості, а відповідно і більше обов'язків. Навчальна компетенція передбачає безпосереднє керування навчальною діяльністю від визначення цілі (навчального завдання) до вибору способів контролю та оцінки одержаного результату. Проте це абсолютно не зменшує відповідальності вчителя, а навпаки ускладнює його роботу в системі взаємодії учень – клас – вчитель.

Мовний Портфель дозволяє вчителю бачити самооцінювання учня, контролювати та коректувати навчальний процес і паралельно відзначати успіхи школяра. Проте існує проблема завищеної / заниженої самооцінки, що в обох випадках не є позитивним фактором у навчальній діяльності. Поряд з цим психологи підкреслюють і таке психологічне явище, як очікування. Мова йде про зовнішнє оцінювання вчителем, який чекає на розвиток потенціалу того чи іншого учня. Така ж ситуація складається і по відношенню до самооцінки. Якщо успіхи високі, то школяр намагатиметься їх оправдати певним чином, і вчитель таких учнів запитує частіше, так як його очікування вищі по відношенню до них. Якщо самооцінка занижена, то очікування учня на позитивний результат відповідно нижчі. Наступає адекватна реакція зі сторони дитини: "Я не можу це зробити. Вчитель і батьки знають, що я не можу це зробити, а тому не потрібно і намагатися" [12:22]. Тому перед кожною дитиною потрібно ставити реальну ціль, але достатньо високу, аби була перспектива росту. Та потрібно враховувати можливості та здібності учня, щоб забезпечити реальність виконання завдання для досягнення мети. Проблема формування самооцінки (проблема рефлексії) є дуже важливою для гармонійного й повноцінного розвитку молодшого школяра. В учня повинна бути сформована та чи інша шкала цінностей, з якими він би міг порівнювати свої досягнення у процесі вивчення англійської мови. Крім цього, дитина має уявляти шлях досягнення поставленої мети. Умінню адекватно оцінювати власні досягнення і можливості, робити необхідні висновки щодо самовдосконалення потрібно також навчати молодших школярів, так само як ми їх навчаємо знань, навичок, умінь, самостійного мислення [12:23]. Зауважимо, що з цією метою ми пропонуємо використання елементів самостійної роботи в позаурочний час. Наприклад, текст учні прослуховують вдома, а твердження для виконання завдання пов'язаного із змістом тексту - на уроці, а також школярі, уже після виконання завдання, заповнюють листи самоконтролю.

Мовний Портфель розширює можливості процесу навчання, дає більше простору для діяльності учневі, де і підвищується його статус, зростає мотивація в процесі навчання та вивчення англійської мови й культури. Використання мовного портфелю забезпечує аутентичність навчального процесу, так як підприймається зв'язок між "навчальною ситуацією" і "реальним життям", вивчення мови та культури виходить за рамки класу (навчального контексту) і стає для учнів реальним. Мовний портфель забезпечує розвиток продуктивної навчальної діяльності та особистісний розвиток учня як суб'єкта навчального процесу.

У другому класі (перший рік навчання англійської мови) учень оволодіває знаннями, навичками та вміннями на рівні A1, а рівня A2 школяр досягає у четвертому класі. Набуті аудитивні навички та вміння відповідно самостійно оцінюються за певною шкалою, що і пропонується Мовним Портфелем [6]. Такі шкали самооцінювання даватимуться на рубежі переходу від одного рівня до другого, після виконання контрольних вправ, що передбачені для рубіжного контролю.

Отже, використання Мовного Портфеля з аудіювання для молодшого школяра як засобу іншомовного навчання сприяє формуванню стратегічної компетенції в процесі навчання учнів початкової школи англомовного аудіювання. А розробка Мовного Портфеля для молодшого школяра з іноземної мови активізує процес оволодіння іноземною мовою та допоможе вихованню освіченого, креативно мислячого, самостійного, впевненого у собі, гідного громадянина України.

1. An Early Star: [http // www.culture.int/lang](http://www.culture.int/lang).
2. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Англійська мова // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2002. – №1-2. – С. 42-63.
3. Common European Framework of Reference for Language: Learning, Teaching, Assessment. - Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2001. – 260 p.

4. Ягенич Л.В. Поняття про стратегії в аудіюванні молодшого школяра // Матеріали Всеукраїнської наукової конференції "Другі Каразинські читання: Два століття Харківської лінгвістичної школи". – 2003. – С. 143-144.
5. Европейский языковой портфель: Предложения по разработке: Пер. с англ./ Christ I., Debyther F., Dobson A. & oth./ под ред. В.В. Сафоновой. – М.: Еврошкола, 1998. – 155 с.
6. Littel D., Perclova R. European Language Portfolio Guide for Teachers and Teacher Trainers: [http // www. culture. coe.int/lang](http://www.culture.coe.int/lang).
7. Коррекционная педагогика в начальном образовании: Учебное пособие для студентов средних педагогических учебных заведений / Г.Ф. Кумарина, М.Э. Вайнер, Ю.Н. Вьюнкова и др., Под ред. Г.Ф. Кумариной. – М.: Изд. центр "Академия", 2001. – 320 с.
8. Коряковцева Н. Ф. Современная методика организации самостоятельной работы изучающих иностранный язык: Пособие для учителей. – М.: АРКТИ, 2002. – 176 с.
9. Гальскова Н.Д. Языковой портфель как инструмент оценки и самооценки учащихся в области изучения иностранных языков // Иностранные языки в школе. – 2000. - №5. – С. 6-11.
10. Schneider G., Lenz P. Guide for Developers of a European Language: [http // www. culture. coe.int/lang](http://www.culture.coe.int/lang).
11. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах. Підручник. Вид. 2-е, випр. і перероб. / Кол. авторів під керівн. С.Ю.Ніколаєвої. - К.:Ленвіт, 2002. – 328 с.
12. Полат Е.С. Портфель ученика // Иностранные языки в школе. – 2002. – №1. – С. 22-27.
13. Зимняя И.А. Педагогическая психология. - М.: Логос, 2001. - 384 с.

Матеріал надійшов до редакції 18.09.03 р.

Ягенич Л.В. Языковой Портфель для младшего школьника как средство формирования стратегической компетенции в процессе обучения иноязычному аудированию.

Дано краткое описание Языкового Портфеля для младшего школьника, который состоит из трех частей, а также предлагается система оценивания при работе с этим средством обучения для того, чтобы снять бремя ученика перед тестовым заданием.

Yagenich L.V. Language Portfolio for junior pupils as a means for formation strategic competence in the process of studying listening comprehension of a foreign language.

This article a short description of a three-part Language Portfolio for junior pupils. It also suggests the system of estimating pupil's knowledge. The aim of it is to make better and more acceptable the process of learning foreign language.